

Αγόρι, κορίτσι: Εννοιολογήσεις ανδρισμού και αποδόμηση της έμφυλης ευταξίας στο παιδικό εικονοβιβλίο.

Αγγελάκη Ρόζη- Τριανταφυλλιά
Επίκουρη Καθηγήτρια ΤΕΠΑΕ ΑΠΘ
angelaki@nured.auth.gr

Περίληψη

Η συγκρότηση της ατομικής ταυτότητας συνιστά πολύπλοκη και εξελίξιμη διαδικασία που εμπλέκει τον κοινωνικό περίγυρο και εξαρτάται από τις εκάστοτε κοινωνικές κατασκευές. Σύμφωνα με μελετητές σπουδών ανδρισμού, φεμινιστικών, κοινωνιολογικών, queer και μεταμοντερνιστικών θεωριών, κοινωνική κατασκευή αποτελεί και το κοινωνικό φύλο, που κατηγοριοποιεί τα μέλη μιας κοινωνίας σε άνδρες και γυναίκες, υπαγορεύοντας έμφυλες συμπεριφορές και παγιώνοντας έμφυλες ταυτότητες. Η σύγχρονη παιδική λογοτεχνία, ωστόσο, συμβαδίζοντας με τις κοινωνικές εξελίξεις, επιχειρεί διστακτικά μεν αλλά ολοένα και περισσότερο να αποδομήσει τους έμφυλους ορισμούς που θεμελιώνουν τις έμφυλες ταυτότητες, προκειμένου να ενθαρρύνει το ανήλικο κοινό αλλά και τον ενήλικο συναναγνώστη του να σκεφτεί κριτικά αναφορικά με το τι, τελικά, καθιστά «κορίτσι» ένα κορίτσι και τι «αγόρι» ένα αγόρι. Απώτερος σκοπός μιας τέτοιας στροφής εκ μέρους των συγγραφέων, των εικονογράφων και των εκδοτών που αγκαλιάζουν τέτοια εγχειρήματα είναι η παρακίνηση του παιδιού να κατανοήσει και να αποδεχθεί τον εαυτό του και τους άλλους, αγκαλιάζοντας την πολύπλευρη προσωπικότητά του, απεκδυόμενο έμφυλους ορισμούς και πρότυπα. Εν προκειμένω θα εστιάσουμε στην ανδρική ταυτότητα και θα αναλυθεί πώς το, μεταφρασμένο στα ελληνικά, βιβλίο με τίτλο *Αγόρι, Κορίτσι* της Hélène Druvert (2024, Καπόν) ωθεί τα παιδιά να αντιληφθούν την αρρενωπότητα όχι ως αντιθετική έννοια προς τη θηλυκότητα, αλλά ως έννοια ρευστή και σε σχέση με αυτήν, υπερβαίνοντας κυρίαρχες έμφυλες πολιτισμικές κατασκευές.

Λέξεις- κλειδιά: έμφυλα στερεότυπα, αρρενωπότητα, έμφυλη ευταξία, παιδικό εικονοβιβλίο

Abstract

The formation of our individual identity is a complex and evolving process that involves our social environment and depends on prevailing social constructs. According to scholars of masculinity studies, as well as feminist, sociological, queer, and postmodernist theories, gender is also a social construct that categorizes members of a society as male or female, prescribing gendered behaviors.

These behaviors often become oppressive for individuals, as they are compelled to adopt or reject “feminine” or “masculine” traits, while also reinforcing rigid gender identities. However, contemporary children's literature, keeping pace with social developments, increasingly seeks to deconstruct the gendered definitions that underpin gender identities. Its aim is to encourage young readers, as well as the adults who read alongside them, to critically reflect on what truly defines a “girl” as a girl and a “boy” as a boy. The ultimate goal of such an approach—embraced by authors, illustrators, and publishers who support these initiatives—is to inspire children to understand and accept themselves and others, embracing their multifaceted personalities while shedding unrealistic gender definitions and stereotypes. In this context, the analysis will focus on how the book *Boy, Girl* by Hélène Druvert (2024, published in Greek by Kapon, originally *Fille garçon*) encourages children to perceive masculinity not as an opposing concept to femininity, but as a fluid notion in relation to it. Furthermore, it invites them to question dominant gendered cultural constructs.

Keywords: Gender stereotypes, masculinity, social order, children’s picturebook

Εισαγωγή

Σε αντίθεση με τις γυναικείες σπουδές, οι σπουδές ανδρισμού (Masculinity Studies) ή ανδρικές σπουδές (Men’s Studies) αποτελούν μια σχετικά νέα προσέγγιση στην ανάλυση της λογοτεχνίας. Η στροφή στη διερεύνηση των διάφορων μορφών ανδρισμού από ακαδημαϊκούς και η ανάδυση του επιστημονικού κλάδου για τις ανδρικές σπουδές συνδέεται με τα ανδρικά αμερικανικά κινήματα που συγκροτήθηκαν κατά τις δεκαετίες 1960-1970 και τη φεμινιστική κριτική· εξ ου και, προκειμένου να αναλυθεί μέσα από μια κριτική ματιά η ανδρική υπόσταση, εμπειρία και αναπαράσταση, η χρήση φεμινιστικών αναλυτικών εργαλείων κρίθηκε – και κρίνεται ακόμη– απαραίτητη από τους ειδικούς (Kimmel, 2008, 2009 · Κανατσούλη, 2008).

Η ιστορία του ανδρισμού αποτέλεσε μόλις στις αρχές του 1990 ξεχωριστό ερευνητικό πεδίο και έχει διαλεκτική σχέση με τη φεμινιστική ιστορία. Αξίωσή του ήταν να αναγνωριστεί η ιστορικότητα της βιολογίας και του σώματος ως έμφυλες κοινωνικές και πολιτισμικές κατασκευές και να απορριφθεί ο λευκός, ετερόφυλος άνδρας με κοινωνική εξουσία ως το «οικουμενικό» πρότυπο αρρενωπότητας (Kimmel & Aronson, 2004). Σκοπός του κλάδου των σπουδών ανδρισμού είναι, πιο ειδικά, να καταδείξει τη συνάφειά του με τις κοινωνιολογικές και τις φεμινιστικές σπουδές (Gardiner, 2002), εστιάζοντας στην κοινωνικοποίηση των ανδρών και τη σύνδεση της μελέτης του ανδρισμού με τον τρόπο δια του οποίου αντιμετωπίζεται η έννοια της εξουσίας. Στοχεύει να υποδείξει τις βλαβερές επιπτώσεις της πατριαρχίας τόσο απέναντι στους άνδρες, όσο και στις γυναίκες (Βασιλειάδου, κ.ά., 2019), όπως επίσης να εγγράψει την οπτική του ανδρισμού στην ερμηνευτική του φύλου. Παράλληλα, αναδεικνύει εναλλακτικές μορφές ανδρισμού έναντι του ηγεμονικού προτύπου (Connel, 1996· Connell & Messerschmidt, 2005), λ.χ., μέσα από την ανάλυση αρσενικών –ενηλίκων ή ανηλίκων– πρωταγωνιστών σε λογοτεχνικά έργα

(Ferrebe, 2005· Murphy, 1994· Horlacher, 2011 ·Schoene-Harwood, 2000· Riemer, 2015), επισημαίνοντας πως οι άνδρες δεν εκπροσωπούνται επαρκώς στη λογοτεχνική θεωρία, υπό την έννοια ότι υπο-εκπροσωπούνται οι διάφορες μορφές ανδρισμού (π.χ. υποτελής ή συνεργικός) ή /και οι κατηγοριοποιήσεις των ανδρών με βάση την κοινωνική τους τάξη, τη φυλή, τη σεξουαλικότητα, την ηλικία, τους, κ.λπ., έναντι του λευκού, ηγεμονικού προτύπου (Connell 1995, 2001· Brod, 2018· Ferber, 2000).

Όπως ήδη σημειώθηκε, οι σπουδές ανδρισμού στοχεύουν, εκτός από τα παραπάνω, να αποσαφηνίσουν την έννοια των έμφυλων ρόλων και να συσχετίσουν την έμφυλη διαφορά με την ενσώματη, κατονομάζοντας τον έμφυλο προσδιορισμό των ανδρών. Η παρέκκλιση κάποιου ατόμου από τις κοινωνικές νόρμες που προτάσσουν τη συμμόρφωσή του με συμπεριφορές και επιλογές (π.χ. ενδυματολογικές, επαγγελματικές, σεξουαλικές, κ.ά.) που αρμόζουν στο βιολογικό του φύλο, μπορεί να είναι ιδιαίτερα «τρομακτική» (Herzog, 2009:62) για μια μικρή ή μεγάλη μερίδα του κοινωνικού συνόλου· κι αυτό γιατί, όχι επειδή απλώς σοκάρει η εικόνα, φερ' ειπείν, ενός άνδρα ή αγοριού ντυμένου κοριτσιτσικά, αλλά πιθανώς επειδή η εικόνα ενός τέτοιου αρσενικού αναγκάζει πολλούς να κοιτάζουν βαθιά μέσα τους, και να αμφισβητήσουν τις δικές τους έμφυλες ταυτότητες. Αυτό μπορεί να οδηγήσει αφενός μεν στην αποσταθεροποίηση των κατηγοριοποιήσεων πάνω στις οποίες έχει οικοδομηθεί η κοινωνική έμφυλη ευταξία, αφετέρου δε μπορεί να κλυδωνίσει και το οικοδόμημα της προσωπικής ατομικής, έμφυλης ταυτότητας ορισμένων.

Μελετητές/τριες της παιδικής λογοτεχνίας που ασχολούνται κριτικά με την επιρροή των κοινωνικών δομών ως προς τη διαιώνιση των έμφυλων στερεοτύπων σε παιδιά, εστιάζουν στην οικογένεια και το σχολείο, ως τους πρωταρχικούς κοινωνικοποιητικούς παράγοντες στη ζωή ενός παιδιού (Goodman, 1996· Louie & Louie, 2001· Olay & Masegosa, 2024 · Pinsent, 1997). Ενδεχομένως ο θεσμός του σχολείου συνεχίζει την προώθηση των έμφυλων στερεοτύπων επηρεάζοντας την αυτοαντίληψη και συμπεριφορά των παιδιών, προκαλώντας τους επιπλέον σύγχυση αφού, επί παραδείγματι, τα αγόρια αναγκάζονται, από τη μια, να ακολουθούν τον ρόλο του ηγεμονικού αρσενικού που εκπέμπει ζωηράδα, δύναμη, αυτοέλεγχο και καταπνίγει τον συναισθηματισμό του, αφετέρου δε να είναι ήσυχα στην τάξη και να διαθέτουν χαμηλό προφίλ, φερ' ειπείν σαν τα κορίτσια (Kimmel, 2009b). Ο Perry Nodelman (2008) υποστηρίζει ότι, στη λογοτεχνία για παιδιά, η προσέγγιση του κοινωνικού φύλου και η αναφορά στη σεξουαλικότητα αντανakλά τις πεποιθήσεις του «κρυμμένου» ενήλικου της παιδικής λογοτεχνίας. Θεωρεί, δηλαδή, την ακούσια αλλά έμμεσα ομοφοβική στάση όσων βρίσκονται πίσω από την παραγωγή παιδικών βιβλίων ως πιθανή αιτία για το ότι, μέχρι πρότινος, χαρακτήρες-αγόρια παρουσιάζονταν και φέρονταν κατά βάση «αγορίστικά» σε παιδικά βιβλία.

Η προώθηση αυτής της μοναδικής εκδοχής της αρρενωπότητας στην παιδική και νεανική λογοτεχνία επηρεάζει, αναμφίβολα, τις αντιλήψεις του ανήλικου αρσενικού που θα εξελιχθεί σε ενήλικο, πιθανότατα «εγκλωβισμένο» σε ένα πατριαρχικό πλαίσιο· πλαίσιο που του αποστερεί τη δυνατότητα να εκφραστεί ανοιχτά για τα συναισθήματά του και που του επιτάσσεται εξαιτίας της επαναλαμβανόμενης αναπαράστασης αγοριών σε ρόλο υπερήρωα, ιππότη, γιατρού, πυροσβέστη,

4

υπαγορεύσεις του ηγεμονικού ανδρισμού, διαφαίνεται ήδη ανοίγοντας το πρώτο δισέλιδο: Δυο νεαρά άτομα απεικονίζονται να στέκονται το ένα απέναντι στο άλλο, όπως έμμεσα παρωθείται ο αναγνώστης να αντικρίσει «κατάφατσα» την αλήθεια για το πώς αισθάνεται και σκέφτεται, ανεξαρτήτως από το αν τα συναισθήματα και οι σκέψεις του συναρμονίζονται με τις πολιτισμικές αναπαραστάσεις της ανδρικής ταυτότητας και κοινωνικής θέσης. Τα ένα παιδί είναι χρωματισμένο ροζ και φορά πριγκιπική στέκα, ωστόσο φέρει ανδρόγυνα χαρακτηριστικά, κάτι που, ακολουθώντας τη Carolyn Heilbrun, μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια κίνηση εκ μέρους της Duvert για να επικρατήσει ένα «πνεύμα συμφιλίωσης μεταξύ των δύο φύλων» (1982:x) · κατ' αυτόν τον τρόπο υποδηλώνει πως ένα αγόρι μπορεί να υιοθετεί συμπεριφορές που χαρακτηρίζονται κοριτσίστικες και αντίστροφα. Μπορεί, δηλαδή, το γεγονός πως τα κοντά κουρεμένα μαλλιά του απεικονιζόμενου παιδιού με τα ροζ χρώματα και με προφίλ προσώπου που δεν προδίδει το βιολογικό του φύλο, να είναι μια κίνηση εικονογραφική, λεκτική και απτική της εικονογράφου · έτσι καθίσταται σαφές στους αναγνώστες της πως δεν είναι κακό, λ.χ., να είναι τρυφεροί ή να αναζητούν τρυφερότητα και μαγεία στη ζωή τους. Οι αποτυπωμένες στο χαρτί σκέψεις του «ΑΓΟΡΙ Ή ΚΟΡΙΤΣΙ, ΕΧΩ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΝΑ ΟΝΕΙΡΕΥΟΜΑΙ, πριγκίπισσες και πύργους» (Εικ. 1), ανοίγει το δρόμο στην κατάργηση των έμφυλων καθεστώτων που απαγορεύουν σε ένα αγόρι πόσο αρρενωπό, ευαίσθητο, ονειροπόλο και ρομαντικό θα πρέπει να είναι, ενώ η υλικότητα στο συγκεκριμένο φύλλο καθιστά ακόμη πιο δύσκολο τον προσδιορισμό του βιολογικού φύλου του παιδιού, που μπορεί να ονειρεύεται ακόμα «και τρελές περιπέτειες».

Εικόνα 1. Το δισέλιδο από την πρωτότυπη, γαλλική έκδοση του έργου (2021).

Εξίσου δύσκολο είναι το να προσδιοριστεί και το αν κάτω από την πανοπλία το παιδί είναι κορίτσι ή αγόρι. Πάντως, η στολή του ιππότη που φορά και μπορεί να ονειρεύεται «μάχες και ιππότες, μονόκερους και νεράιδες», μπορεί να λειτουργεί και συμβολικά, υπονοώντας την προστατευτική ασπίδα την οποία αναγκάζεται να ενδυθεί κάθε αγόρι και άνδρας προκειμένου να δείξει πως δεν αποκλίνει από το έμφυλο status quo της κυρίαρχης κατασκευασμένης αρρενωπότητας –εκείνης που στο μυαλό και την ψυχή του, όπως αφήνεται να εννοηθεί από το κομμάτι χαρτιού που προεκτείνεται, βιώνει το άτομο (Εικ. 2).

Εικόνα 2. Δισέλιδο από την ελληνική έκδοση (2024).

Στο επόμενο δισέλιδο, καθώς από το αναδιπλούμενο παράθυρο (french door book) προβάλλει ένα χαρούμενο αγόρι να κάνει κινήσεις μπαλέτου, με τη λεκτική αφήγηση να υποστηρίζει πως το ευχαριστεί «να ράβει, να ΜΑΓΕΙΡΕΥΕΙ και να χορεύει», ο αναγνώστης παρωθείται να ανακαλύψει νέες προοπτικές για τις δραστηριότητες που επιτρέπεται να κάνει ένα αγόρι/ ένας άνδρας και να το απολαμβάνει, αμφισβητώντας έτσι το έμφυλο φαντασιακό καθεστώς που διαιωνίζει τον δυϊσμό κοριτσιού και αγοριού και προξενεί αρνητικά συναισθήματα ή και απομόνωση σε όποιο άτομο γεννιέται αρσενικό, αλλά δεν τολμά να εκφράσει όλα όσα θέλει προκειμένου να νιώσει αποδεκτό (Ridgeway, 2011). Οι έμφυλα κατηγοριοποιημένοι και πολιτισμικά καθορισμένοι κανόνες που αντικατοπτρίζονται στην συναισθηματική έκφραση των αγοριών καταρρίπτονται τόσο στη σελίδα όπου το κείμενο αναφέρει πως «Ένα αγόρι μπορεί να αγαπάει τα λουλούδια και τα χρώματα», όσο και σε εκείνη όπου η υλικότητα «συνεργάζεται» με το κείμενο και την εικόνα που δείχνει ένα παιδί, και πάλι με ανδρόγυνα χαρακτηριστικά, να αναφέρει ότι «ΕΧΕΙ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΝΑ ΚΛΑΨΕΙ¹, να φωνάζει, να φοβηθεί ή να θυμώσει», δίχως να έχει σημασία αν είναι αγόρι ή κορίτσι. Οι συναισθηματικές μεταβολές και εξάρσεις που είναι πιθανόν να έχει ένας άνθρωπος ανεξαρτήτως φύλου αποενοχοποιούνται στο μυαλό του

¹ Η κεφαλαιογράμμη γραφή κρατείται όπως την έχει και το βιβλίο.

παιδιού χάρη και στην υλικότητα, και πιο ειδικά στην τρισδιάστατη φιγούρα της οποίας οι όψεις αναδιπλώνονται, συμβολίζοντας την απόλυτα φυσιολογική συναισθηματική διακύμανση (Εικ. 3).

Εικόνα 3. Στιγμιότυπο που απεικονίζει τις συναισθηματικές διακυμάνσεις ενός παιδιού, ανεξαρτήτως βιολογικού φύλου.

Αναφορά γίνεται και στις επαγγελματικές επιλογές των αρσενικών, καθώς άνδρες απεικονίζονται με στολή μαιευτήρα και νοσοκόμου, με τον άνδρα-μαιευτήρα να φορά ροζ στολή και να κρατά στοργικά στην αγκαλιά του ένα νεογέννητο. Υποδουλίζεται κατ' αυτόν τον τρόπο η στερεοτυπική αντίληψη πως μονάχα η γυναίκα είναι ικανή να νιώσει τρυφερά συναισθήματα και να αναλάβει ρόλο φροντιστή απέναντι σε ένα μωρό ή παιδί (Eagly & Wood, 2012). Το ότι πολλά αγόρια, δε, τοποθετούν τον εαυτό τους σε μια δυαδική ή μη έμφυλη κατάσταση, είτε επειδή δεν ταυτίζονται με καμιά μορφή ανδρισμού, είτε επειδή ρέπουν και προς την θηλυκότητα που την αντιλαμβάνονται ως πτυχή της ταυτότητάς τους, εμπεδώνεται από τον αναγνώστη χάρη και στη λεκτική, και την εικονιστική, αλλά και την απτική τροπικότητα: Πιο συγκεκριμένα, ο αναγνώστης διαβάζει ότι «ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΝΙΩΘΕΙ ΚΟΡΙΤΣΙ ΜΕΣΑ ΣΕ ΣΩΜΑ ΑΓΟΡΙΟΥ», ενώ στην απέναντι σελίδα βλέπει ένα παιδί κουρεμένο σαν κορίτσι. Ωστόσο, αν ο αναγνώστης αλλάξει φύλλο, βλέπει ότι αλλάζει και το φύλο του απεικονιζόμενου παιδιού, που μάλλον ομολογεί την προηγούμενη φράση με ανακούφιση, κρίνοντας από το ήρεμο βλέμμα του αγοριού.

Το παιχνίδι της ανάγνωσης συνεχίζεται αν ο αναγνώστης κοιτάξει στην διπλανή σελίδα, όπου πάνω από το κουρεμένο σαν κορίτσι παιδί, όπως προδίδουν ότι είναι οι περίτεχνες κοπές χαρτιού στο συγκεκριμένο φύλλο, αναγράφεται πως μπορεί «ΝΑ ΜΗ ΝΙΩΘΕΙ ΟΥΤΕ ΚΟΡΙΤΣΙ, ΟΥΤΕ ΑΓΟΡΙ. Ή να νιώθει λιγάκι κι απ' τα δυο». Τέλος, δεδομένου πως τις σπουδές ανδρισμού

απασχόλησε και το ζήτημα της φυλής γενικότερα, αλλά ειδικότερα η ανδρική ταυτότητα και η ταξική οριοθέτηση των μαύρων ανδρών, η σχέση μεταξύ του ανδρισμού των μαύρων και του φεμινισμού, τα πρότυπα αρρενωπότητας των μαύρων εφήβων, ο μύθος της μαύρης σεξουαλικής υπεροχής, και οι σχέσεις τόσο μεταξύ μαύρων ανδρών και γυναικών, όσο και μεταξύ ομοφυλόφιλων μαύρων ανδρών μεταξύ τους (Staples, 1982· Uebel, 1987), η Duvert φροντίζει να συμπεριλάβει στην εικονογράφηση και παιδιά που ανήκουν στη μαύρη φυλή. Συγκεκριμένα, αυτό το παιδί που στην «άφρο», υπέροχα φουντωτή κόμμωσή του φέρει πεταλούδες και πολύχρωμα λουλούδια, θυμίζοντας τη φράση «Ένα αγόρι μπορεί να αγαπάει τα λουλούδια και τα χρώματα», έχει στυλ μαλλιών που είναι συχνά κοινό και για τα δυο φύλα με αφρικανικές ρίζες. Καθώς, λοιπόν, και πάλι είναι δύσκολο να γίνει κατανοητό αν πρόκειται για αγόρι ή κορίτσι, το μήνυμα που προωθείται εν προκειμένω είναι πως τα παιδιά, ανεξαρτήτως φύλου ή φυλής, θα πρέπει να γίνονται αποδεκτά και σεβαστά ως υπάρξεις. Τοιοιτοτρόπως τίθενται τα θεμέλια για τη διαμόρφωση μιας κριτικής στάσης απέναντι στις έμφυλες προκαταλήψεις και η υιοθέτηση μιας διαπολιτισμικής συμπεριφοράς εκ μέρους των αναγνωστών.

Συμπερασματικά

Στο παρόν άρθρο έγινε προσπάθεια να καταδειχθεί πώς το βιβλίο της Duvert, όπου η δημιουργός πειραματίζεται με την υλικότητα του έργου της, αντανάκλα την διάθεσή της να παρακινήσει τα αγόρια-αναγνώστες –και όχι μόνο– να πειραματιστούν, καταρχάς, με το βιβλίο ως αντικείμενο, να το εξερευνήσουν και να ψυχαγωγηθούν και, ταυτόχρονα, να εμπλακούν σε μια διαδικασία εξερεύνησης των προτιμήσεων και των επιλογών που έχουν για να επικοινωνούν, να σκέφτονται, να νιώθουν, να ντύνονται, να διασκεδάζουν, και να κερδίζουν τα προς το ζην, ανεξάρτητα από το βιολογικό τους φύλο και τους κοινωνικά κωδικοποιημένους τύπους αρρενωπότητας που έχουν επικρατήσει. Όπως τα κινούμενα μέρη του έργου ενθαρρύνουν το κοινό να αναγνώσει με διαφορετική ματιά το βιβλίο και να αναρωτηθεί αναφορικά με το τι είναι αλήθεια, επεκτείνοντας την έννοια της πραγματικότητας και των ορίων της (Angelaki, 2024), αντίστοιχα το περιεχόμενο του βιβλίου κινητοποιεί τους αναγνώστες και τους ωθεί να αμφισβητήσουν την επίπλαστη πραγματικότητα της έμφυλης ευταξίας (Lehr, 2001), που υπαγορεύει και απαγορεύει στα μικρά και μεγάλα αγόρια να «ονειρευτούν», να «ευχαριστηθούν», να «κλάψουν», να «φοβηθούν», να ζήσουν.

Βιβλιογραφία

Πρωτογενής πηγή

Druvert, H. (2024). *Αγόρι, κορίτσι*. (Κ. Δασκαλάκη, Μτφρ.) Αθήνα: Καπόν και η γαλλική έκδοση *Fille, Garçon* (2021). Paris: Saltimbanque.

Ελληνόγλωσση

Βασιλειάδου, Δ. Γιαννιτσιώτης, Γ., Διαλέτη, Α. Πλακωτός, Γ. (2019). Ανδρισμοί και ιστορία: η ιστοριογραφία μιας σχέσης. Στο Δ. Βασιλειάδου, Γ. Γιαννιτσιώτης & Α. Διαλέτη, Γ. Πλακωτός (Επιμ.), *Ανδρισμοί Αναπαραστάσεις, υποκείμενα και πρακτικές από τη μεσαιωνική μέχρι τη σύγχρονη περίοδο* (σσ. 12-101). Αθήνα: Gutenberg.

Κανατσούλη, Μ. (2008). *Ο ήρωας και η ηρωίδα με τα χίλια πρόσωπα. Νέες απόψεις για το φύλο στην Παιδική Λογοτεχνία*. Αθήνα: Gutenberg.

Μεταφρασμένη

Butler, J. (1990). *Αναταραχή Φύλου. Ο φεμινισμός και η ανατροπή της ταυτότητας* (Γ. Καράμπελας, Μτφρ.) Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Butler, J. (2008). *Σώματα με σημασία. Οριοθετήσεις του «φύλου» στο λόγο*. (Π. Μαρκέτου, Μτφρ.) Αθήνα: Εκκρεμές.

Ξενόγλωσση

Angelaki, R. (2024). Materiality, metafiction and “the reality of fantasy” in contemporary picturebooks. *Magistra Iadertina*, 19 (2), 109-138. Retrieved 1 February 2025 from <https://hrcak.srce.hr/327647>

Brannon R. & David D. S. (1976). The Male Sex Role: Our Culture's Blueprint of Manhood, and What It's Done for Us Lately. In D.S. David & R. Brannon (Eds.), *The Forty-nine Percent Majority: The Male Sex Role* (pp.1-45). Reading, MA: Addison-Wesley.

Brod, H. (2015). The Case for Men's Studies. In H. Brod (Ed.), *The Making of Masculinities (Routledge Revivals) The New Men's Studies* (pp. 39-62). London: Routledge.

Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. 2nd ed. Cambridge: Polity.

Connell, R. (1996). Politics of Changing Men. *Arena Journal* 6, 53-72. Retrieved 1 January 2025 from

<https://xyonline.net/sites/xyonline.net/files/Connell%2C%20Politics%20of%20changing%20men.pdf>

Connell, R. W. (2001). Studying Men and Masculinities. *Resources for Feminist Research*, 29 (1-2), 43-55.

Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender and Society*, 19(6), 829-859. <http://www.jstor.org/stable/27640853>

Eagly, A. H., & Wood, W. (2012). Social role theory. In P. van Lange, A. Kruglanski, & E. T. Higgins (Eds.), *Handbook of theories in social psychology* (pp. 458-476). Thousand Oaks: Sage Publications.

Ferber, A. L. (2000). Racial Warriors and Weekend Warriors: The Construction of Masculinity in Mythopoetic and White Supremacist Discourse. *Men and Masculinities*, 3(1), 30-56. <https://doi.org/10.1177/1097184X00003001002>

- Ferrebe, A. (2005). *Masculinity in Male-Authored Fictions 1950–2000: Keeping it Up*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Gardiner, J. K. (Ed.) (2002). *Masculinity Studies and Feminist Theory: New Directions*. New York: Columbia University Press.
- Goodman, L. (1996). *Approaching Literature: Literature and Gender*. London & New York: Routledge-Taylor & Francis Group.
- Heilbrun, C. G. (1982). *Toward a Recognition of Androgyny*. New York: W.W. Norton and Company Inc.
- Herzog, R. (2009). Sissies, Dolls, and Dancing: Children's Literature and Gender Deviance in the Seventies. *The Lion and the Unicorn* 33(1), 60-76. <https://dx.doi.org/10.1353/uni.0.0444>.
- Horlacher, S. (2011). Charting the Field of Masculinity Studies; or, Toward a Literary History of Masculinities. In S. Horlacher (Ed.), *Constructions of Masculinity in British Literature from the Middle Ages to the Present. Global Masculinities* (pp. 3-18). New York: Palgrave Macmillan.
- Johnston, I. & Mangatt, J. (2002). Making the Invisible Visible: Stereotypes of Masculinity in Canonized High School Literature. In J. Stephens (Ed.), *Ways of Being Male. Representing Masculinities in Children's Literature and Film* (pp. 133-149). New York: Routledge.
- Kahn, C. (1981). *Man's Estate: Masculine Identity in Shakespeare*. California: University of California Press.
- Kimmel, M. (2008). *Guyland: The Perilous World Where Boys Become Men*. New York: Harper.
- Kimmel, M. (2009a). Masculinity Studies: An Introduction. In M. Armengol & Carabí, À. (Eds.) *Debating Masculinity*. (pp. 1-30). Harriman, Tennessee: Men's Studies Press.
- Kimmel, M. (2009b). What about the Boys?: What the Current Debates Tell Us and Don't Tell Us about Boys in School. In E. Disch (Ed.), *Reconstructing Gender: A Multicultural Anthology* (pp. 369-381). New York: McGraw Hill.
- Kimmel, M. & Aronson, A. (2004). *Men and Masculinities: A Social, Cultural, and Historical Encyclopedia*. Santa Barbara, California: ABC-CLIO.
- Kosofsky, S. (1985). *Between Men: English Literature and Male Homosocial Desire*. New York: Columbia University Press.
- Lehr, S. (2001). The Anomalous Female and the Ubiquitous Male. In S. Lehr (Ed.), *Beauty, Brains and Brawn: The Construction of Gender in Children's Literature*. (pp. 193-207). Portsmouth, NH: Heinemann.
- Louie, B., & Louie, D. (2001). Why gender stereotypes still persist in contemporary children's literature. In S. Lehr (Ed.), *Beauty, brains, and brawn: the construction of gender in children's literature* (pp. 142-151). Portsmouth, NH: Heinemann.
- Murphy, P. F. (Ed.) (1984). *Fictions of Masculinity: Crossing Cultures, Crossing Sexualities*. New York: New York University Press.

- Nodelman, P. (2002). Making Boys Appear: The Masculinity of Children's Fiction. In J. Stephens (Ed.), *Ways of Being Male. Representing Masculinities in Children's Literature and Film* (pp.1-14). New York: Routledge.
- Nodelman, P. (2008). *The Hidden Adult: Defining Children's Literature*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Olay, L. R., & Masegosa, A. N. (2024). School, Literature and Sexual Stereotypes. A Didactic Analysis. *Estudos Feministas*, 32(2), 1-14. <https://www.jstor.org/stable/48778571>
- Schoene-Harwood, B. (2000). *Writing Men: Literary Masculinities from Frankenstein to the New Man*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Staples, R. (1982). *Black Masculinity: The Black Male's Role in American Society*. San Francisco: Black Scholars Press.
- Stephens, J. (Ed.). *Ways of Being Male: Representing Masculinities in Children's Literature and Film*. New York: Routledge.
- Pinsent, P. (1997). *Children's Literature and the Politics of Equality*. London: David Fulton Publishers.
- Pleck, J. & Sawyer, J. (Ed.) (1974). *Men and Masculinity*. New York: Prentice-Hall.
- Rabinowitz, R. (2004). Messy New Freedoms: Queer Theory and Children's Literature. In S. Chapleau (Ed.). *New Voices in Children's Literature* (pp. 19-28). Birmingham: Pied Piper Publishing.
- Reid-Walsh, J. (2012). Activity and Agency in Historical "Playable Media". Early English movable books and their child interactors. Activity and agency in historical "playable media", *Children and Media*, 6 (2), 164-181. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17482798.2011.619547>
- Rierner, J. D. (2015). Rereading American Literature from a Men's Studies Perspective: Some Implications. In H. Brod (Ed.), *The Making of Masculinities: The New Men's Studies* (pp. 289-99). London: Routledge.
- Ridgeway, C. L. (2011). Framed by Gender: How Gender Inequality Persists in the Modern World (2011; online edition, *Oxford Academic*, 1 May 2011), Retrieved 1 January 2025 from <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199755776.001.0001> .
- Uebel, M. (1997). Men in Color: Introducing Race and the Subject of Masculinities. In H. Stecopoulos & M. Uebel (Eds.), *Race and the Subject of Masculinities* (pp. 1-14). Durham: Duke.
- Wannamaker, A. (2008). *Boys in children's literature and popular culture. Masculinity, abjection, and the fictional child*. New York: Routledge.